

УДК: 658:330.3.631.11

КОНЦЕПТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПО- ДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н.К. Мрачковська, кандидат економічних наук

Визначено концептуальні напрямки формування та ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Виробничий потенціал, конкурентоспроможність, диверсифікація, стратегічне управління, ресурсотехнологічне оновлення.

Аграрний сектор – складне поєднання багатьох виробничих елементів у певну систему, метою якої є задоволення потреб суспільства у якісних і безпечних продуктах харчування. Проте різна вартість виробничих ресурсів, неоднакова участь у технологічному процесі, відмінна віддача від використання у виробництві впливають на ефективність здійснення господарської діяльності та конкурентоспроможність економічних суб'єктів аграрного сектору.

Для отримання конкурентних переваг, підприємству вже недостатньо мати найсучасніші засоби виробництва – необхідно також володіти сучасними технологіями управління, залучати високопрофесійних працівників та постійно підвищувати ефективність праці. Адже сьогодні підпри-

ємства конкурують між собою не лише у сфері виробництва, а й у сфері управління та ефективності праці [1]. У зв'язку з цим постає проблема, пов'язана з пошуком економічного механізму формування та реалізації виробничого потенціалу.

Вагомий внесок у вивчення теоретико-прикладних аспектів формування, використання, оцінки та управління виробничим потенціалом зробили такі відомі вітчизняні вчені: Т. Авраменко, В. Андрійчук, З. Герасимчук, М. Гладій, О. Добикіна, Н. Краснокутська, М. Лендел, О. Луцків, С. Мельник, Б. Пасхавер, І. Репіна, В. Рижиков, П. Саблук, С. Сеньків, С. Трегобчук, Р. Тринько, О. Федонін, та закордонні економісти: В. Авдеєнко, Т. Адімбаєв, Е Рейнгольд, Л. Ревуцький.

Разом з тим, з наукового і практичного погляду залишаються відкритими питання концептуальних напрямів формування та ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств з урахуванням оптимального поєднання та взаємозв'язку його складових.

Мета дослідження – розробка стратегії підвищення ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств та створення належних умов для його нарощення.

Виклад основного матеріалу. Еволюційний розвиток усіх елементів продуктивних сил суспільного виробництва зумовлює до залучення у процес виробництва нових природних ресурсів, забезпечує нарощення виробничого потенціалу та інтенсифікацію його використання. Сьогодні все більше підприємств починають приділяти певну увагу питанням формування виробничого потенціалу як обов'язковому елементу нового бізнесу, або незамінному атрибуту розвитку і масштабування існуючого.

Концептуальні напрями розвитку вітчизняного аграрного сектору та забезпечення його конкурентоспроможності мають ґрунтуватися на процесах управління виробничим потенціалом сільськогосподарських підприємств та забезпечення ефективного його використання.

Для підприємств процес нарощування виробничого потенціалу найчастіше означає підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності, досягнення економічної стабільності та прибутковості. Проте це можливо лише за умови ефективного й раціонального управління виробничим потенціалом підприємства.

Визначаючи стратегію і тактику ресурсотехнологічного оновлення та формування виробничого потенціалу АПК, слід повною мірою враховувати нові тенденції і напрями НТП в агропродовольчій сфері, екологічні та економічні вимоги, особливості нинішньої матеріально-технічної й організаційно-технологічної бази вітчизняного агропромислового виробництва.

За цих умов розв'язання проблеми ефективного розвитку вітчизняного сільського господарства, формування в ньому технологічно досконалого, екологічно безпечного та високопродуктивного виробничого потенціалу має здійснюватися на основі встановлення інтеграційних взаємозв'язків між промисловістю, яка забезпечує аграрний сектор необхідними засобами й предметами праці та переробляє сільськогосподарську си-

ровину (продукцію) і безпосередньо сільським господарством, як специфічною в усіх відношеннях галуззю економіки.

Тобто без сучасних форм економічних зв'язків, ефективного механізму їх реалізації в межах аграрного сектору і всієї національної економіки важко забезпечити переведення агропромислового виробництва нашої держави на інтенсивну, екологічнобезпечну і конкурентоспроможну модель розвитку. Адже в умовах посилення конкуренції на агропродовольчих ринках світу велике значення у формуванні ефективного та екологічнобезпечного виробничого потенціалу усіх сільськогосподарських підприємств мають саме несільськогосподарські підприємства, компанії і фірми. Вивести аграрне виробництво України на належний, а тим більше конкурентоспроможний рівень розвитку неможливо без їх радикальної допомоги.

Нині в аграрному секторі України відбуваються процеси реформування виробничих відносин, створення великих підприємств і комплексів, з'являються нові господарські виробничі структури різних форм власності. Однак все це проходить за умов стагнації в ресурсотехнологічному оновленні агропромислового виробництва або навіть і погіршення та деградації його матеріально-технічної бази, виснаження природно-біологічного ресурсного потенціалу. Саме тому результативність й ефективність ринкових перетворень у продовольчій сфері України є надто низькою, а виробництво у сільському господарстві і харчовій промисловості все ще не є досить стабільним всупереч можливостям, що їх створює ринкова економіка.

Теоретично можна виділити три головні стратегічні напрями ресурсотехнологічного оновлення вітчизняного аграрного сектору:

1. Створення і застосування в господарській практиці нових технологій і біоресурсів, що сприяють істотному здешевленню одержуваної агропродовольчої продукції.

2. Розробка та запровадження в практику технологій і біоресурсів, що дають змогу значно підвищити якість продуктів харчування й сільськогосподарської сировини.

3. Створення та широкомасштабне використання технологій і біологічних засобів виробництва, що забезпечують випуск екологічно чистого продовольства й екологічнобезпечну сільськогосподарську діяльність, своєчасну та найбільш повну переробку продукції землеробства і тваринництва, поліпшують їх зберігання тощо.

Ресурсотехнологічне оновлення сільськогосподарського виробництва, як визначальна передумова його подальшої інтенсифікації й переведення на конкурентоспроможний та екологічнобезпечний шлях розвитку – це комплекс заходів, що характеризується складною, багаторівневою структурою, чисельними і різноманітними зв'язками та чинниками. Тому треба зважати не лише на особливості розвитку агропромислового виробництва, а й залежність його, з одного боку, від природно кліматичних умов, і з другого – від загального техніко-технологічного рівня продуктивних сил суспільства, макроекономічної політики держави.

Дестабілізуючі чинники та наявні потенційні можливості зміцнення виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств зумовили необхідність розробки стратегії підвищення ефективності його використання і створення належних умов для його нарощення (рис.).

Рис. 1 Структурно-логічна модель концептуальних напрямів формування та ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств

Внаслідок реформування аграрного сектору економіки країни та переходу від планово-командної системи господарювання до ринкової, зміна умов господарювання, інтеграція аграрного сектора у світовий економічний простір та участі у міжнародному поділі праці сталися дезінтеграційні процеси, що спричинили руйнування встановлених виробничих відносин та зниження виробничого потенціалу сільськогосподарської галузі.

Тому основна увага при дослідженні концептуальних напрямів формування та ефективності використання виробничого потенціалу належить удосконаленню економічного механізму реалізації виробничих відносин суб'єктів господарювання.

Отже, концептуальні напрями зростання ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств мають ґрунтуватися, передусім, на управлінні формуванням їх виробничого потенціалу. Зміцнення виробничого потенціалу наблизить виробників до досягнення мети їх функціонування, неодмінною умовою чого є збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та поліпшення її якості. Здійснені дослідження засвідчили, що попри все, наявний виробничий потенціал аграрного сектору має змогу забезпечити істотне збільшення виробництва сільськогосподарської продукції.

Підхід до виробничого потенціалу як складної системи економічних відносин дає змогу дійти висновку, що така система зможе ефективно функціонувати лише за умов, якщо всі її складові діятимуть з визначеною віддачею, забезпечуючи одержання бажаного результату [2, с. 35]. Тобто ефективність функціонування всієї системи визначається граничною віддачею (продуктивністю) найслабкішого її елемента.

1. Концептуальна ієрархія системи виробничого потенціалу

Ієрархія системи виробничого потенціалу	Пріоритети розвитку виробничого потенціалу	Регулювання системи виробничого потенціалу
Система 1-го порядку – виробничий потенціал країни	Забезпечення стійкого економічного зростання	Система індикативного планування та підтримка пріоритетів економічного розвитку
Система 2-го порядку – виробничий потенціал регіону	Пріоритети інноваційного, інвестиційного, експортного розвитку	Системи стимулювання інноваційного, інвестиційного, експортного розвитку
Система 3-го порядку – виробничий потенціал аграрного сектора	Пріоритети аграрного розвитку	Аграрна політика
Система 4-го порядку – виробничий потенціал сільськогосподарського підприємства	Підсистема управління земельним, трудовим, матеріально-технічним потенціалом	Людський капітал, інститут багатофункціональності сільських територій, інститут власності, організаційні форми бізнесу, інституція соціуму, екологічні параметри

Проблема дослідження виробничого потенціалу та його складових полягає не лише у вимірюванні сили впливу чинників потенціалу, але й їх взаємозалежності. Це зумовлено принаймні двома аспектами. З одного боку поєднання чинників виробництва дає змогу виявити властивості, які принципово не можуть бути виведені із властивостей їх складових частин. Тут проявляється феномен цілісності (інтегрованості, синергетичності), де має місце системний ефект, коли система набуває нових властиво-

стей [3, с. 561]. Для виробничих систем зокрема такою властивістю є отримання додаткового або синергетичного ефекту. З іншого, будь-які зміни у діяльності підприємства мають бути спрямовані на посилення визначеного чинника потенціалу підприємства за обов'язкової умови не послаблення інших.

Користуючись методологією синергетичного підходу до поведінки складних систем, можна сформувати концептуальну структуру ієрархії функціонування виробничого потенціалу (табл.)

Отже, виробничий потенціал підприємства є базовим елементом у концептуальній схемі системи виробничого потенціалу країни, регіону та галузі, а також розвитку аграрного сектору та економіки загалом. На основі його інтеграційних процесів та взаємодії із зовнішнім середовищем і зовнішньоекономічних зв'язків із зарубіжними економіками система синергує у сумарний економічний ефект від зовнішньої взаємодії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Основними напрямками формування системи ефективного управління використанням виробничого потенціалу є: забезпечення раціонального використання земельних, водних та інших природних ресурсів у аграрному секторі, а також основних матеріальних засобів; застосування ресурсощадних технологій; ефективне використання трудових ресурсів; забезпечення стабільності формування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів; розвиток інноваційних процесів і впровадження їхніх результатів у забезпечення екологізації, інтенсифікації аграрного виробництва та продовольчої безпеки держави. Завдяки біологізації й екологізації інтенсифікаційних процесів можна досягти значного спаду витрат ресурсів на одиницю сільськогосподарської продукції.

Список літератури

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – К.: Ін-т економ прогнозув.: Фенікс, 2003. – 1008 с.
2. Малиновський А. С. Системне відродження сільських територій в регіоні радіаційного забруднення: монографія / Малиновський А.С. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 604 с.
3. Ходаківський Є.І. Психологія управління: Підручн. / Ходаківський Є.І., Богоявленська Ю.В., Грабар Т.П. – [3-тє вид. перероб. та доп.] – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 664 с.

Определены концептуальные направления формирования и эффективного использования производственного потенциала сельскохозяйственных предприятий.

Производственный потенциал, конкурентоспособность, диверсификация, стратегическое управление, ресурсотехнологическое обновление.

Conceptual directions of development and utilization of productive capacity of farms.

Produktion capacity, competitiveness, diversification, strategic management, resursotehnolohichne update.